

UNIREA BASARABIEI CU REGATUL ROMÂNIEI ÎN DOCUMENTE DIPLOMATICE RUSEȘTI

Marcela Sălăgean*

Abstract: *About the Union of Bessarabia with Romanian Kingdom has been written a lot in the 100 years that have passed since then, but also much can be said, because documentary sources have not been fully studied. In this area of research is the present study, whose main source of documentation was a series of Russian diplomatic documents, in which were evoked both the events that led to the Union Decision of 27 March 1918, but also the points of view of some Soviet officials related to what happened at the end of 1917, and the first part of 1918.*

Keywords: Union of Bessarabia with Romanian Kingdom, Russian diplomatic documents, Bolshevik Revolution, chaos, international recognition

Declanșarea Primului Război Mondial a semnat eșecul diplomației europene de la începutul secolului al XX-lea. Imperiul Austro-Ungar, care pornise războiul, avea să dispară și, odată cu el, dinastia Habsburgilor care dominase zone întinse ale Europei timp de mai multe secole. Către Răsărit își înceta existența dinastia Romanovilor, care făcuse din Rusia o mare putere. În Sud-Estul continentului dispărea și Imperiul Otoman, prăbușit sub slăbiciunile sale interne, dar și în urma unei asocieri nefaste cu Puterile Centrale. Pe ruinele acestor imperii, principiul naționalităților dobânda noi confirmări și expresii. România se întregea; Austria și Ungaria, deposedate de teritorii întinse locuite de români, polonezi, cehi, slovaci, sârbi, croați, sloveni, muntenegreni, bosniaci se vedeau restrânse în dimensiunile lor naționale. Harta Europei care intrase în război era radical schimbată la sfârșitul conflagrației¹, iar pe teritoriul Puterilor Centrale, învinse, aveau loc mișcări revoluționare. Fenomenul a fost similar și în fostul Imperiu Rus, care avea să se confrunte atunci cu acțiuni de amploare, ce i-au determinat sfârșitul. Era de fapt vorba de mișcări de emancipare națională, care au vizat constituirea, reconstituirea sau întregirea unor state independente.

La sfârșitul lui 1918, la nivel european, războiul început în 1914 încetase. Învingătorii se pregăteau pentru a impune învinșilor Pacea. Dar în Estul continentului nu era liniște, ceea ce afecta și raporturile dintre state, nu numai în zonă, ci și în plan general, european. La un an de la izbucnirea sa, revoluția rusă își

* Prof. univ. dr. Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Istorie și Filosofie, Departamentul de Studii internaționale și Istorie contemporană; marcela_salagean@yahoo.com

¹ Constantin Vlad, *Diplomația secolului XX*, București, Fundația Europeană Titulescu, 2006, p. 39–40.

urma cursul. Noua putere recunoștea la nivel de principiu dreptul popoarelor neruse, aflate în componența Imperiului țarist, la autodeterminare, până la despărțirea de Rusia; la nivel practic însă, a încercat în toate cazurile să mențină popoarele respective în cadrul marelui stat rus, dominat de puterea Sovietelor. Tentativele ucrainenilor, bielorușilor, ale mai multor popoare din Caucaz și Asia Centrală fiind rând pe rând anihilate².

În ceea ce privește însă Basarabia, jumătatea de est a Moldovei intrată în componența Imperiului Țarist prin raptul din 1812, evoluția provinciei a avut propria particularitate, mergând rapid, încă din timpul războiului, de la primele manifestări de autonomie la proclamarea unei republici independente, pentru a se ajunge apoi la Hotărârea de Unire cu Regatul Român. Sunt evenimente care au avut loc într-o conjunctură aparte, despre care s-a scris mult în cei 100 de ani care au trecut de atunci, dar despre care se mai pot spune multe, deoarece sursele documentare încă nu au fost întru totul studiate. În această arie de preocupări se încadrează și demersul de față, la a cărui principală sursă de documentare au stat o serie de documente diplomatice rusești în care au fost evocate evenimentele menționate, în timp ce apelul la celelalte surse bibliografice (sinteze, studii, articole, jurnale etc.) a fost unul redus.

Sunt deja binecunoscute condițiile în care Regatul României a intrat în război în vara anului 1916, precum și evoluțiile ulterioare ale evenimentelor, care au culminat cu ocuparea de către Puterile Centrale a Bucureștiului și a mai mult de jumătate din țară. Un an mai târziu însă, cu toate victoriile obținute de armata română în vara lui 1917 la Mărăști, Mărășești și Oituz, mișcările revoluționare care aveau loc în Imperiul Rus și prăbușirea frontului rus, care a pus armata română într-o situație delicată, existând chiar riscul de a nu mai putea apăra teritoriul Moldovei, au impus liderilor români necesitatea căutării unor soluții favorabile pentru țară. S-a decis încheierea unui armistițiu, care reprezenta de fapt un acord între guvernele român, rus și guvernele Triplei Alianțe. Armistițiu s-a încheiat la Focșani, în 26 noiembrie/9 decembrie 1917, stabilindu-se încetarea ostilităților pe frontul românesc.

În paralel cu cele întâmplate pe fronturile europene și în diferite regiuni din vastul teritoriu al Imperiului Rus, în spațiul basarabean, pe întreg parcursul anului 1917 au avut loc acțiuni de afirmare națională, acțiuni care au devenit mult mai vizibile în a doua jumătate a aceluiași an, când ritmul lor s-a intensificat. S-a ajuns astfel ca, în noiembrie 1917, să se întrunească Adunarea legislativă a Basarabiei, ocazie cu care s-a decis formarea Sfatului Țării, ca organ legislativ, președinte fiind numit Ion Incuț. Dintre atribuțiile Sfatului Țării amintim câteva, respectând însă terminologia vremii: 1) – să cheme în timpul cel mai scurt adunarea poporană a Republicii Moldovenești, aleasă prin glăsuire obștească, de-a dreptul, deopotrivă și tăinuită după sistemul proporțional: 2) – să împartă norodului muncitor tot

² *Ibidem*, p. 52.

pământul fără plată, pe temeiul folosirii drepte; 3) – să apere toate slobozeniile (libertățile) câștigate prin revoluție, precum slobozenia cuvântului, tiparului, credinței, cugetului, unirilor, adunărilor și grevelor, să chezășuiască neatingerea persoanei și a locuinței și să așeze judecata dreaptă pentru tot norodul; 4) – să chezășluiască pe deplin drepturi deopotrivă pentru toate noroadele ce trăiesc pe pământul Republicii Moldovenești, dându-le autonomia culturală-națională-personală; 5) – să orânduiască treaba învățământului pe temeiul autonomiei și al naționalizării pentru toate popoarele Republicii Moldovenești; 6) – să ia măsuri pentru ca îndată să se încheie pacea fără răpiri de pământuri străine și fără despăgubiri de război, dându-se noroadelor dreptul de a-și hotărâ soarta, pacea trebuind să fie încheiată în înțelegere cu întovărășiții și cu toate noroadele republicii democratice federative rusești³.

Întemeiat în condițiile dezintegrării Imperiului Rus, pe fondul promovării la nivel continental a dreptului popoarelor la autodeterminare, Sfatul Țării a pus bazele parlamentarismului de factură modernă în spațiul dintre Prut și Nistru, fiind prima instituție liberă și democratică din provincie. Desfășurându-și activitatea în condițiile în care asupra Basarabiei plana pericolul bolșevic, deputații Sfatului Țării și-au asumat responsabilitatea pentru destinul provinciei. Prin organul său executiv, Consiliul Directorilor Generali, și organele administrative locale formate în teritoriu, Sfatul Țării a reușit să mențină sub control și să orienteze procesele declanșate în regiune după Revoluția rusă, zădărniciind tentativele de destabilizare a vieții social-politice și economice, evitând practic cataclismul produs în alte teritorii ale fostului Imperiu Rus după preluarea puterii de către partidul bolșevic la 25 octombrie/7 noiembrie 1917. În 2 decembrie, Sfatul Țării a proclamat Republica Democratică Moldovenească, alegând și un organ decizional, Consiliul Directorilor Generali, care în perioada imediat următoare a pus bazele primelor structuri statale: armata și justiția. Au urmat apoi și altele, cu caracter civil, mai ales.

Câteva săptămâni mai târziu, la cumpăna dintre anii 1917-1918, haosul și revolta s-au răspândit printre soldații ruși aflați pe frontal moldovenesc, situație în care generalul rus D. G. Scherbachev, care și-a stabilit cartierul general la Socola (Iași), unde a și fost amenințat de un grup de circa 20 de bolșevici care au pătruns în locuința lui, solicitându-i-se să renunțe la comanda trupelor ruse, s-a văzut nevoit să ceară ajutorul armatei române. Din memoriile lui Ionel Brătianu reiese că, pus în fața unei asemenea solicitări, politicianul român a refuzat atunci implicarea, motivând că nu se poate amesteca în luptele interne din Rusia. Realitatea era că, în acel moment, Brătianu a dorit să evite un conflict pe care România l-ar fi putut avea cu noile autorități rusești. La rândul său, I. G. Duca, referindu-se la evenimentele menționate, a susținut și el că implicarea părții române într-un

³ Document nr. 2, „Declarația Sfatului Țării al Basarabiei”, 2/15 decembrie, Chișinău, în vol. *Relațiile româno-sovietice. Documente*. Vol. I, 1917–1934, Ministerul Afacerilor Externe al României. Direcția Arhivă Diplomatică, Ministerul Afacerilor Externe al Federației Ruse. Departamentul Istoric-Documentar, București, Edit. Enciclopedică, 1999, p. 3-6.

conflict armat cu bolșevicii putea crea mai multe probleme, cum ar fi: ocuparea țării de către bolșevici; pierderea tezaurului României; represalii împotriva refugiaților români de la Odessa; accentuarea conflictelor sângeroase; apariția unor dificultăți de aprovizionare⁴.

Totuși, în condițiile unor presiuni interne și externe din partea forțelor bolșevice ruse și ucrainene, Consiliul Directorilor Generali, care reprezenta deja puterea executivă legală din Basarabia, susținut și de Blocul majoritar din Sfatul Țării, a solicitat guvernului român, la 22 decembrie 1917/4 ianuarie 1918, trimiterea unui regiment ardelenesc care să fie pus la dispoziția autorităților basarabene. Guvernul român a aprobat solicitarea, fiind trimiși 1000 de voluntari, care urmau să plece de la Kiev spre Chișinău. Întreaga acțiune a fost întâmpinată cu proteste, atât de către bolșevici, cât și de deputații socialiști din Sfatul Țării, care au susținut că prin chemarea armatei române se înfăptuiește de fapt primul pas spre ocuparea Basarabiei și smulgerea ei din componența Federației Ruse. De asemenea, în semn de protest și avertisment, Sovietul Comisarilor Poporului l-a arestat pe reprezentantul diplomatic român, Constantin Diamandy.

Despre intrarea trupelor române în Basarabia s-a pronunțat și Generalul Berthelot, care sublinia caracterul temporar și strict militar al prezenței soldaților români în Basarabia. De fapt, generalul francez nu făcea decât să se conformeze poziției guvernului său, care nu voia să îndepărteze de tot Rusia (bolșevică sau nu), de participarea în continuare la război. De asemenea, la 23 ianuarie 1918 Berthelot l-a informat pe generalul Tabouis, reprezentantul Franței la Kiev, că reprezentantul român în capitala rusă fusese arestat, calea ferată Ungheni-Chișinău tăiată în mai multe locuri, comunicațiile întrerupte⁵.

Ulterior, istoria a și demonstrat că în acel moment nu se putea spera nici la o intervenție occidentală, franceză mai ales, deoarece Aliații nu doreau atunci să intervină în favoarea guvernului basarabean. De fapt, Aliații nu doreau și nici nu-și puteau permite să se opună fărâmițării Imperiului Rus, deoarece era limpede că tinerele republici care se puteau desprinde din el erau mult mai puțin capabile să opună rezistență Puterilor Centrale în luptele care se purtau încă în Estul Europei.

Arestarea diplomatului român Constantin Diamandy a fost confirmată și de un comunicat emis de guvernul Rusiei Sovietice, comunicat în care era descris episodul întâlnirii lui Lenin cu reprezentații misiunilor diplomatice străine aflate în Rusia, ocazie cu care ambasadorul american a protestat față de arestarea diplomatului român. Astfel, din comunicatul menționat reiese că la 1 ianuarie 1918, la 4.16 p.m, la Smolnîi, la tovarășul Lenin, președintele Sovietului Comisarilor Poporului, s-au prezentat toți reprezentanții corpului diplomatic care se aflau la

⁴ Cristina Diac, *România în fața bolșevizării Rusiei*, în: <http://m.jurnalul.ro/scinteia/istoria-comunismului/romania-in-fata-bolsevizariei-rusiei-57196.html>, accesat decembrie 2017.

⁵ Gheorghe Cipăianu, *Generalul Henri Mathias Berthelot și Basarabia (Ianuarie-Februarie 1918)*, în vol. *Modernizare economică, socială și spirituală în Europa Est-Centrală, In onorem prof.univ.dr. Csucsja Istvan*, Cluj-Napoca, Edit. Argonaut, 2017, p. 171.

Petrograd. Prezentându-și colegii tovarășului Lenin, decanul corpului diplomatic, ambasadorul american Davis-Rowland Francis, s-a adresat cu o declarație în care a spus că era de datoria sa să informeze Sovietul Comisarilor Poporului despre arestarea unuia dintre membrii corpului diplomatic, ministrul plenipotențiar român Diamandy, afirmând că întreg corpul diplomatic, în totalitatea reprezentanților săi, atât ai țărilor aliate, cât și ai țărilor neutre, protestează împotriva arestării unui reprezentant diplomatic, indiferent de cauzele care au condus la aceasta, cauze care, în opinia lui Davis-Rowland Francis, nu trebuiau să fie puse în discuție. Problemei ridicată de diplomatul american, Lenin a declarat că ambasadorul român Diamandy a fost arestat în virtutea unor circumstanțe excepționale, care nu erau prevăzute în nici un fel de tratate diplomatice și de nici un fel de cutume diplomatice. Față de cele susținute de Lenin, ambasadorul francez Joseph Noulens a arătat că există norme internaționale obligatorii, în virtutea cărora arestarea ministrului Diamandy reprezenta un act inadmisibil și că el protestează împotriva reținerii colegului său, indiferent de cauze, pe care a mărturisit că nu le poate analiza, și a cerut eliberarea imediată a ministrului plenipotențiar român. În continuarea discuției, tovarășul Zalkin (adjunctul lui Troțki) a dat citire unei telegrame în care se spunea că rezerve de furaje ale unei divizii sovietice au fost capturate de români, deplasarea regimentelor sovietice a fost oprită prin forța armelor, unul dintre regimentele ruse a fost încercuit de români, transportul de alimente a fost blocat, după care regimentul a fost dezarmat și dus în spatele frontului, românii arestând organul ales al comitetului Regimentului 194, deferindu-l autorităților superioare române. După citirea telegramei, Lenin a precizat că nu este de acord cu represalii față de un reprezentant al unei țări care, formal, nu a declarat război rușilor, dar care a încercuit o întreagă divizie sovietică, lăsând-o să moară de foame, dezarmând-o și arestând persoanele sale alese. Noulens a precizat că asigurarea libertății și inviolabilității persoanei membrilor corpului diplomatic este o obligație a Sovietului Comisarilor Poporului și a amintit, printre altele, despre jaful realizat de soldați sovietici înarmați asupra apartamentului unui coleg de-al său. Ambasadorul italian a spus că acel caz i s-a întâmplat lui personal, fiindu-i devastată crama. Noulens a luat cuvântul și a propus ca discuția să nu se concentreze asupra chestiunilor legate de devastarea cramei ambasadorului italian și a propus să se revină la problema legată de eliberarea domnului Diamandy. Trimisul extraordinar și ministrul plenipotențiar belgian Jules Destrée a susținut că domnul Diamandy nu poate fi pedepsit pentru delict pe care nu le-a săvârșit și a atenționat că din punct de vedere juridic, nu poate fi răspunzător pentru acțiunile unor ofițeri. El a susținut că mai degrabă ar trebui încercată atenuarea conflictului ivit prin eliberarea trimisului extraordinar, cu atât mai mult cu cât toate celelalte state nu vor atenta la imunitatea reprezentanților diplomați ai Sovietului Comisarilor Poporului. În continuare, Davis-Rowland Francis și-a exprimat convingerea că situația ar putea fi clarificată într-un timp scurt, iar prin eliberarea lui Constantin Diamandy se va întări încrederea celorlalte țări în guvernul sovietic. Un discurs patetic a fost rostit și de ministrul și trimisul

extraordinar sârb Miroslav Spalajković, care a arătat că Serbia, aflată într-o situație disperată după atentatul săvârșit asupra ei, nu l-a arestat, totuși, pe ambasadorul austro-ungar, pronunțându-se astfel pentru eliberarea lui Diamandy. Davis-Rowland Francis a mai precizat că arestarea lui Constantin Diamandy a fost o mare greșeală, care poate să îndepărteze dorința de pace. Lenin a spus că înțelege declarația decanului corpului diplomatic ca o declarație a întregului corp diplomatic. Noulens a confirmat cele spuse de Lenin, solicitând nu numai un răspuns urgent, dar a și sugerat ca Diamandy să fie eliberat în ziua respectivă. Răspunsul lui Lenin a fost unul scurt, în sensul că va încerca să soluționeze cât mai grabnic problema lui Constantin Diamandy⁶.

Deoarece tensiunile în Basarabia au continuat, bolșevicii au susținut că principalul vinovat față de situația tensionată existentă era guvernul român, care a fost de acord cu intervenția trupelor sale în provincie. Conform documentelor arhivistice, reiese că Sovietul Comisarilor Poporului a mai hotărât, pe lângă arestarea ministrului Diamandy, următoarele: 1) – toate relațiile diplomatice cu România să înceteze; Legația română și, în general, toți reprezentanții autorităților române să fie expulzați, pe cea mai scurtă cale, dincolo de frontieră; 2) – Tezaurul României, aflat în păstrare la Moscova, a fost declarat intangibil pentru – susțineau rușii – oligarhia română. Puterea sovietică își asuma răspunderea de a păstra respectivul tezaur, până la predarea lui în mâinile poporului român; 3) – Scerbacev, fostul comandant-șef al frontului român, care s-a ridicat împotriva revoluției, a fost declarat dușman al poporului și pus în afara legii⁷.

În paralel cu acțiunile deja menționate, tot în ianuarie 1918, prin decizia guvernului sovietic din Rusia, la Odessa a fost creat Colegiul suprem autonom pentru afacerile ruso-române, în componența căruia au intrat reprezentanții organelor sovietice locale și al cărui președinte a fost numit un comisar al Sovietului Comisarilor Poporului din Republica Socialistă Federativă Rusă. Rolul respectivei instituții era de a se ocupa de toate chestiunile privind relațiile cu România. În acest sens, în februarie 1918 a avut loc ședința Colegiului suprem autonom pentru afacerile ruso-române, iar din protocolul ședinței reiese că hotărârile luate în urma dezbaterilor care au avut loc, au prevăzut următoarele: 1) – să se propună guvernului român evacuarea Basarabiei, dar până la finalizare procesului, partea română să renunțe cât mai repede la controlul căii ferate Bender-Reni-Bălți-Râbnîța-Vîlkovo; 2) – guvernul român trebuia să-și ia angajamentul că nu va întreprinde nici un fel de acțiuni militare sau de altă natură îndreptate

⁶ Document nr. 6, „Comunicat al Guvernului Rusiei Sovietice cu privire la arestarea și eliberarea lui Constantin I. Diamandy, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Petrograd”, 1/14 ianuarie 1918, Petrograd, în vol. *Relațiile româno-sovietice. Documente*. Vol. I, 1917–1934....., p. 10–13.

⁷ Document nr. 9, „Hotărâre a Sovietului Comisarilor Poporului al RSFS Ruse privind ruperea relațiilor diplomatice cu România”, 13/26 ianuarie 1918, Palatul Taurida, Petrograd, în vol. *cit.*, p. 15–17.

împotriva revoluției ruse, că nu va susține direct sau indirect orice altă forță îndreptată împotriva revoluției ruse; 3) – guvernul român era obligat să-și retragă trupele din teritoriul Basarabiei; 4) – dacă armata română, la presiunea Puterilor Centrale, va fi nevoită să se retragă în teritoriul Republicii Federative Sovietice, ea va găsi protecție și adăpost; 5) – în cazul desfășurării în paralel a războiului de către Puterile Centrale și aliații lor, comandamentele român și rus trebuie să fie în legătură⁸. Sunt decizii care, după cum se poate observa, vin și în contradicție unele cu altele, și care considerăm că au fost adoptate fără o analiză clară a situației din regiune.

Cum cele prevăzute la ședința Colegiului suprem autonom pentru afacerile ruso-române nu au fost respectate și cum situația în regiune devenea tot mai tensionată, în perioada 20–24 februarie/5–9 martie au avut loc la Iași negocieri în vederea restabilirii relațiilor româno-ruse. În timpul discuțiilor, sovieticii au susținut următoarele: 1) România să se angajeze să evacueze Basarabia în decurs de două luni... toate localitățile evacuate de trupele românești urmând a fi ocupate imediat de trupele rusești. După două luni, în Basarabia urma să rămână un detașament românesc de 10.000 de militari pentru paza depozitelor românești și a liniilor de cale ferată, 2) Imediat după semnarea tratatului, paza Basarabiei urma să treacă în mâinile miliției locale orășenești și sătești, 3) Cetățenii români arestați în Rusia se schimbă cu revoluționarii, ofițerii și soldații ruși arestați în România, 4) România era obligată să nu întreprindă nici un fel de acțiuni militare, inamicale sau alte acțiuni împotriva Federației Ruse; 5) Rusia se obligă să livreze României surplusul de cereale din Basarabia, după satisfacerea trebuințelor populației locale și a unităților militare ruse. În plus, România avea dreptul de a achiziționa și din alte părți ale teritoriului Rusiei produsele ce nu se află în Basarabia; 6) Rusia să returneze României depozitele de alimente organizate de Aliați și destinate hranei populației românești; 7) Pentru reglementarea neînțelegerilor care ar putea apărea între România și Federația Rusă, a fost prevăzută formarea de comisii internaționale la Odessa, Kiev, Moscova, Petrograd, Iași și Galați, în care erau cooptați reprezentanți ai Rusiei, României, Angliei, Franței și Statelor Unite⁹.

Patru zile mai târziu, președintele Colegiului suprem autonom pentru afacerile ruso-române, Hristo G. Rakovski, aflat în regiune cu sarcina, precizată de el, de a alunga forțele române contrarevoluționare din Basarabia și de a provoca o mișcare revoluționară în România, a redactat și trimis o telegramă direct lui Lenin și Troțki, document în care a menționat că din cauza situației catastrofale create în Sud ca urmare a ofensivei austro-germano-ucrainene, a fost nevoit să accepte semnarea unui tratat de pace cu România, tratat prin care, conform opiniei lui, se asigura rușilor Basarabia. A mai specificat că respectivul tratat era datat în 9 martie

⁸ Document nr. 11, „Protocolul ședinței Colegiului suprem autonom pentru afacerile ruso-române”, 10/23 februarie 1918, Petrograd, în vol. cit., p. 19–20.

⁹ Document nr. 16, „Înțelegere ruso-română privind condițiile de restabilire a relațiilor dintre Rusia Sovietică și România”, 20–24 februarie/5–9 martie 1918, Iași – Odessa, în vol. cit., p. 26–27.

și a fost semnat din partea României de generalul Averescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Străine, iar din partea Rusiei de către el însuși, în calitate de președinte al Colegiului Suprem pentru afacerile ruso-române, de către Brașevan, comisar al poporului pentru Afacerile Străine ale regiunii Odessa, Iudovski, președintele RUMCERODULUI, Voronski, președintele Comitetului Executiv al Sovietului Deputaților, și Muraviev, comandat-șef al Armatei de Sud sovietice. Pacea a fost încheiată prin intermediul colonelului Boyle din armata canadiană¹⁰.

La începutul primăverii anului 1918 situația Rusiei bolșevice era tot mai disperată și noul regim s-a văzut nevoit să grăbească sfârșitul războiului. Astfel, după armistițiul încheiat la Focșani, a urmat negocierea unei păci cu Puterile Centrale, negocieri care s-au desfășurat la Brest-Litovsk, locație în care armata germană își avea deja instalat centrul de comandă. Sfârșitul respectivelor negocieri și încheierea Păcii (3 martie 1918) au pus într-o situație dificilă nu numai Antanta, ci și România, dar mai ales Basarabia. Din momentul în care Ucraina, alături de Rusia, a fost admisă la tratativele de la Brest-Litovsk, provinciei dintre Prut și Nistru i s-a recunoscut practic independența și astfel a fost ruptă orice legătură între Rusia și Basarabia, aceasta din urmă fiind detașată teritorial față de Rusia. Ucraina, la rândul său, manifesta intenția de a ocupa Basarabia, iar zvonurile că inclusiv Antanta ar fi promis Ucrainei respectivul teritoriu, i-au alarmat și mai mult pe liderii români din Sfatul Țării care, pe fundalul sporirii incidentelor sângeroase și amenințărilor bolșevice, au solicitat României să asigure protecția Basarabiei¹¹.

Situația tensionată nu s-a ameliorat în săptămânile următoare, astfel încât, pus în fața amenințărilor venite atât dinspre guvernul bolșevic, cât și din partea Ucrainei, Sfatul Țării, în ședința din ziua de 27 martie/9 aprilie 1918, întrunit sub președinția lui Ion Inculeț și în prezența reprezentanților guvernului român, în frunte cu premierul Alexandru Marghiloman, în numele poporului Basarabiei, a declarat că Republica Democratică Moldovenească, în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, începând din acea zi, și pentru totdeauna, se unea cu patria mamă România¹². Au existat și câțiva membri ai Sfatului Țării care s-au exprimat împotriva unirii, dar votul lor nu a schimbat în hotărârea de unire. Apoi, la 9/22 aprilie, a luat ființă un Consiliu de nouă directori pentru administrarea Basarabiei potrivit statutului de autonomie al provinciei prevăzut în decizia de unire, autonomie care a fost menținută până la

¹⁰ Document nr. 17, „Telegramă a lui Hristo G. Rakovski, președinte al Colegiului suprem autonom pentru afacerile ruso-române, către Vladimir Ilici Lenin, președinte al Sovietului comisarilor poporului, și Leon Davidovici Troțki, comisar al poporului pentru afacerile străine ale Rusiei Sovietice”, 28 februarie/13 martie 1918, Odessa, în *vol. cit.*, p. 28-31.

¹¹ Gheorghe Cojocaru, *Unirea Basabiei cu România în concepția lui C. Stere*, în: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Unirea%20Basarabiei%20cu%20Romania%20%C3%AEn%200concepția%20lui%20C.%20Stere.pdf, accesat decembrie 2017.

¹² Document nr. 19, „Declarația oficială a Sfatului Țării relativă la Hotărârea de Unire a Basarabiei cu România”, 27 martie/9 aprilie 1918, Chișinău, în *vol. cit.*, p. 32-33.

27 noiembrie/10 decembrie 1918, când Consiliul Directorilor a renunțat la această condiție, proclamând unirea necondiționată cu România¹³.

Cum era de altfel și firesc, Hotărârea de Unire a Basarabiei cu Regatul Român nu a fost un demers care să convină autorităților ruse. Trei zile după Declarația de Unire a Sfatului Țării, Hristo G. Rakovski, într-o declarație pe care a făcut-o, și-a manifestat nemulțumirea, precizând următoarele: „În legătură cu informațiile apărute în presa din Stockholm despre faptul că președintele Consiliului de Miniștri al României a adus la cunoștință oficial că la adunarea reprezentanților basarabeni de la Chișinău s-a hotărât alipirea Basarabiei la România, avem onoarea să comunicăm următoarele: prin înțelegerea din 9 martie, care a fost dată publicității de către Comisarul Poporului pentru Afaceri Străine, guvernul român, prin semnătura generalului Averescu, președinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Străine, s-a obligat să evacueze Basarabia în decurs de două luni de la data semnării înțelegerii. Pe de altă parte, tot în virtutea acestei înțelegeri, autoritățile române ar fi trebuit să transmită, imediat, întreaga putere politică, judecătorească și administrativă în mâinile autorităților basarabene alese, renunțând de a face arestări și, în general, la orice fel de amestec în viața internă a țării. La scurtă vreme după aceasta, cabinetul generalului Averescu a fost schimbat cu cabinetul Marghiloman, șeful Partidului Conservator, filogerman. Noul guvern român a fost de acord să accepte condițiile de pace ale Puterilor Centrale și ale aliaților lor, condiții prin care se prevedea predarea de către acesta din urmă a întregii Dobroge și a Valahiei (Munteniei) de Vest, ca și concesiunile de surse petrolifere, precum și exportul de cereale românești. În schimbul acestora, așa cum rezultă din cuvântarea lui Czernin, precum și din telegrama agenției „Wolf”, Puterile Centrale au propus României să anexeze Basarabia (în cursul tratativelor de pace de la Bufta, reprezentanții Puterilor Centrale i-au dat de înțeles generalului Alexandru Averescu că nu se opun anexării Basarabiei de către România, pentru a face mai suportabilă pierderea Dobrogei, ofertă cu care generalul Averescu nu a fost de acord), ceea ce reprezenta o veche dorință a conservatorilor și germanofililor și, în ultima vreme și a fostului cabinet Brătianu. Votarea de către reprezentanții Basarabiei, la care face referire Marghiloman, este o comedie pusă la cale pentru marcarea actelor de samavolnicie asupra muncitorilor și țăranilor basarabeni, care au protestat împotriva ocupării ținutului lor de către oligarhia românească, tot așa cum au protestat până și muncitorii și țăranii români. Dar actul de samavolnicie al guvernului contrarevoluționar român este contestat și de însuși Consiliul național-moșieresc moldovenesc popular, Sfatul Țării din Basarabia, act la care a contribuit anterior împreună cu aliații Rusiei, după cum rezultă din documentele oficiale de care dispunem, ale ocupării Basarabiei de către trupele române. Potrivit radioului basarabean, recepționat la 2 aprilie, Sfatul Țării se ridică împotriva intențiilor României de a anexa Basarabia. În acest caz,

¹³ Pentru detalii a se vedea: Gheorghe Cojocaru, *Integrarea Basarabiei în cadrul României (1918–1923)*, București, 1997.

Sfatul Țării face referire la acordul încheiat cu Rada Centrală ucraineană, acord care asigură Republicii basarabene dreptul de existență independentă. Pe de altă parte, conform aceluiași post de radio rezultă că Rada, care s-a obligat anterior să respecte independența Republicii basarabene, propune acum moșierilor români o tranzacție, cerând pentru Ucraina două județe basarabene, și anume Akkerman și Hotin, populate de ucraineni. Tentativa oligarhiei române de a anexa Basarabia este, în acest fel, nu numai o încălcare grosolană a unei obligații contractuale solemne, dar și o samavolnicie față de voința întregii populații a Basarabiei¹⁴.

Tot în ziua de 30 martie, Rada ucraineană a protestat pe lângă guvernul român, nerecunoscând Hotărârea Sfatului Țării din 27 martie. Guvernul român a răspuns la 7/20 aprilie, arătând caracterul românesc al provinciei dintre Prut și Nistru și respingând pretențiile formulate de Ucraina asupra Nordului Basarabiei. Paralel cu disensiunile româno-ruse, au avut loc și conflicte cu Ucraina, care a continuat pe tot parcursul primăverii să emită pretenții asupra unor părți din Basarabia. În fața pretențiilor ucrainene, oficialii români au recurs la argumente de natură geografică, etnică și istorică pentru a-și apăra cauza.

Cât privește poziția oficială a guvernului sovietic față de unirea Basarabiei cu Regatul Român, acesta a adresat în 5/18 aprilie 1918 o notă către guvernul român în care, în primul rând, și-a exprimat dezacordul față de faptul că autoritățile de la București au anunțat în presa europeană unirea. Apoi, sovieticii au atenționat Bucureștiul că prin considerarea Basarabiei ca parte integrantă a Regatului Român se adopta nu numai o atitudine de sfidare a Republicii Federative Sovietice Ruse, ci și o încălcare a „Acordului Averescu-Rakovski” din 20-24 februarie/5-9 martie 1918¹⁵. Punctului de vedere sovietic i s-a raliat și cel al unui grup de zece deputați din Sfatul Țării care au adus acuze celorlalți membri ai Sfatului Țării, pentru că prin Hotărârea de Unire cu România, s-a renunțat la autonomia Basarabiei¹⁶.

În pofida punctelor de vedere anti-unioniste ale sovieticilor și ale unor elemente locale, basarabene, Hotărârea Sfatului Țării din 27 martie 1918 a rămas în vigoare mai bine de două decenii, Basarabia devenind parte a Regatului Român până în 1940.

Unirea Basarabiei cu Regatul Român nu a fost un demers simplu, pornind atât de la condițiile realizării ei, și până la recunoașterea internațională și integrarea provinciei în structurile administrative și legislative ale statului român. Acest demers a fost cu atât mai dificil cu cât, în primii ani ai existenței sale, România Mare a fost nevoită să-și apere cu forța armată noile frontiere din Vest (situația

¹⁴ Document nr. 20, „Declarație a lui Hristo G. Rakovski, împuternicitul Sovietului comisarilor poporului pentru afacerile ruso-române, privind Unirea Basarabiei cu România”, 30 martie/12 aprilie 1918, Moscova, în *vol. cit.*, p. 34–35.

¹⁵ Document nr. 21, „Notă a Guvernului Rusiei Sovietice adresată Guvernului român în legătură cu actul de Unire a Basarabiei cu România”, 5/18 aprilie 1918, Petrograd, în *vol. cit.*, p. 35–36.

¹⁶ Document nr. 22, „Declarație a zece deputați din Sfatul Țării împotriva Hotărârii acestuia de renunțare la autonomia Basarabiei”, 27 noiembrie/10 decembrie 1918, Chișinău, în *vol. cit.*, p. 36–39.

României agravându-se în urma instituirii unui regim de tip sovietic în Ungaria, regim care devenea un focar de tensiune) și din Est. În ceea ce privește frontiera de Est, Rusia Sovietică și Ucraina Sovietică nu acceptau unirea Basarabiei și Bucovinei cu România. În ianuarie 1919 în zona Hotin au avut loc incursiuni ale detașamentelor sovietice. Câteva luni mai târziu, în 2 mai, guvernul de la Moscova a adresat un ultimatum României, cerându-i să-și retragă imediat trupele din Basarabia și Bucovina. La 27 mai trupele sovietice au trecut Nistrul și au ocupat orașul Tighina¹⁷.

În paralel, începeau la Paris și negocierile de pace în cadrul unei Conferințe care a pus față în față două conștințe și viziuni despre ordinea internațională ce urma să fie instaurată. Tratatul de la Paris consfințea recunoașterea de către patru mari puteri (Franța, Anglia, Italia și Japonia) a unirii Basarabiei cu România, dar el a fost ratificat cu întârziere. De către Marea Britanie în 1922, de către Franța în 1924 și de către Italia în 1927. Cealaltă semnatară, Japonia, nu l-a ratificat niciodată, cedând astfel presiunilor sovietice. În ceea ce privește SUA, aceasta decisese în 1920 să nu recunoască nici o schimbare teritorială afectând vechiul Imperiu rus, atâta timp cât la Moscova nu exista un guvern reprezentativ. Față de cererile și protestele guvernului român și având interesul de a păstra relații economice bune cu România, în 1933, la sugestia secretarului de stat Cordell Hull, Basarabia era inclusă în cota de imigrație a României pentru SUA, ceea ce echivala cu recunoașterea suveranității românești asupra teritoriului dintre Prut și Nistru¹⁸.

Dar absența invitării Rusiei (care a cunoscut în perioada 1918-1920 un adevărat război civil față de care Puterile Aliate nu au rămas indiferente) la Conferința de Pace, a făcut ca frontiera româno-sovietică să fie foarte vulnerabilă de-a lungul întregii perioade interbelice. Și cu toate că a recunoscut preponderența elementului românesc în Basarabia, iar prin semnarea Pactului Briand-Kellog, Moscova a acceptat frontiera româno-sovietică, timp de două decenii, rușii au evitat să admită, clar specificat, că frontiera româno-sovietică este pe Nistru. Mai mult chiar, prin neratificarea tratatului de către Japonia (țară pentru care bunele relații cu sovieticii erau foarte importante, atât datorită problemelor teritoriale sovieto-japoneze, cât și datorită intereselor economice), a făcut ca acesta să nu fie valabil din punct de vedere juridic și astfel nu a putut fi invocat în iunie 1940, când Uniunea Sovietică a cerut ultimativ României cedarea Basarabiei.

¹⁷ Constantin Vlad, *op. cit.*, p. 52–53.

¹⁸ *Ibidem*, p. 58.